

SZERKESZTETTE: HORVÁTH TAMÁS ÉS KISS PASZKÁL

A magyar felsőoktatás a felvételi tükrében

” A felsőoktatás alapkérdése a finanszírozás, melyet a felvételi rendszer is jelentősen befolyásol. A piac szabályozó funkcióját torzíja, hogy csak sok év elteltével derül ki, milyen minőségű képzést nyújtott egy felsőoktatási intézmény, melyik lett volna az a képzési forma, szakterület, ahol a társadalom egésze és a képzésben részt vevő hallgató is a legtöbbet profitálja. A mérnökképzés példáján vizsgáltuk, hogy milyen tényezők befolyásolhatják a szakválasztást. A regionális vonzerőt a főváros esetében állítottuk a fókuszba. A kerekasztal-beszélgetés során a felsőoktatás erőforrásait, gyenge pontjait, lehetőségeit és a látható veszélyeket is számba vettük. ”

A beszélgetés résztvevői:

Dr. Kristóf János, rektorhelyettes, Pannon Egyetem

Dr. Mészáros Tamás, rektor, Budapesti Corvinus Egyetem

Dr. Patkó Gyula, rektor, Miskolci Egyetem

A felsőoktatás jövőjének kulcskérdései: minőség, finanszírozás

MÉSZÁROS TAMÁS: A magyar felsőoktatás – nemzetközi szinten mért – minőségével, versenyképességével nem lehetünk elégedettek. Az a kérdés, hogy mit kezdenek az intézmények azzal a hazai és nemzetközi kihívással – és egyben lehetőséggel –, hogy évről évre csökken a hallgatói jelentkezések létszáma. A tömegképzés kialakulása nyilvánvalóan minőségi engedményeket tett szükségessé, ugyanakkor ez alatt nagyon sok területen áttlunk egy piacorientált oktatásra.

Miközben csökken a jelentkezési létszám, a korábbi tapasztalatok alapján van remény arra, hogy a felsőoktatás kormányzati finanszírozása nem szűkül. Elképzelhető, hogy a jövőben az intézmények támogatása egy főre jutó reálértéken megőrizhető vagy akár növelhető. Ez egy lehetőséget jelent, hogy a minőséget helyezzük középpontba.

A másik prioritás, hogy a magyar felsőoktatás a kutatásban fel tudjon zárkózni Európa élvonalához. Valószínűleg minden egyetemen

vannak kiváló teljesítmények, de összességében a kutatásban is előre kell lépnünk.

KRISTÓF JÁNOS: Ha az OECD-átlaghoz viszonyítjuk, akkor a diplomások számában hozzávetőleg 9 százalékos lemaradás van Magyarországon a 24 és 60 év közötti korosztály tekintetében. Mindehhez azt is hozzá kell tenni, hogy a diplomások életvitelükből fakadóan a legkevésbé vannak rászorulva a társadalom támogatására: ők lesznek legkevésbé betegek, ők azok, akik menedzselni tudják magukat. Ez a kérdés

egyik oldala. A másik, amit Mészáros Tamás rektor úr is említett, a minőség. Mire lehet számítani a természettudományos és a műszaki képzésben? Úgy gondolom, és talán ez a piac problémáihoz tartozik, nem lett volna szabad elfogadni ezt az alacsony normatívát, hiszen mindenki tudta, hogy ennyiből nem lehet kihozni egy természettudományos vagy egy mérnöki diplomát. Egy német vagy egy angol egyetemen 8–11-szer annyi pénzt költenek egy diplomás képzésére, mint Magyarországon, viszont ugyanabban a versenyben, ugyanabban a mezőnyben kell megállnunk a helyünket.

A minőség kérdéséhez tartozik még egy tényező, amit meg kell említenem. A munkaerőpiac most már elvárja a gyakorlatorientált képzést,

mindenféle számítástechnikai ismereteket, és nyelvtudásban már a szakmai nyelvet is. Az egyetem mégis azzal szembesül, hogy egyre gyengébb a bejövő hallgatói anyag. Gimnáziumi igazgatótól hallok, hogy neki sem lenne kedve biológiát, fizikát tanulni. Amikor a hallgató az egyetemre bejut, akkor nekünk már tulajdonképpen nincs vagy nagyon korlátozott a lehetőségünk a tehetséggondozásra.

A gimnáziumban kellene a gyereket olyan irányba elindítani, orientálni, ami a habitusának, képességeinek megfelelő. És mindez nem történik meg. Óriási a kontraszt az input minősége és az output követelménye között, és közte vagyunk mi, nekünk pedig ebben az erőltetett ciklusban sajnos nagyon korlátozottak a lehetőségeink.

PATKÓ GYULA: Én másként látom a finanszírozás és minőség kérdését. Végignéztem jó pár évre visszamenőleg: a magyar kormányzat nagyjából annyi százalékot biztosít, amennyi az OECD-országok átlaga. Ezeknek az államoknak a túlnyomó része a GDP egy százalékát költi a felsőoktatásra, akárcsak a magyar kormány. Akármennyi is a felsőoktatásban részt vevők száma. Amikor alacsonyabb volt a hallgatói létszám, feleennyi, akkor is ezt az összeget kapta a felsőoktatás. Ez egy köbe vésett szabály, a GDP egy százaléka körül: 0,9, ha rosszul megy, 1,1, ha jobban – tehát ennyit kapunk. Kissé csalóka ugyan, hogy ebben benne van a hallgatói szociális juttatás is, ami Nyugat-Európában, Amerikában nem tartozik ehhez a tételhez. Nálunk 20 százalék

DR. SZEKERES TAMÁS, REKTOR – SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM, GYŐR

A tömegoktatás háttéré és kérdései (Gondolatok a kerekasztal-beszélgetéshez)

Az elmúlt közel két évtizedben felvett növekvő számú hallgatóság felkészültségének általános szintje törvényszerűen csökkent. Ezzel együtt a tanulmányok iránti motiváltság is lanyhult. Mindez jogosan vezet oda, hogy a kialakult helyzetért az oktatáspolitikát, a meggondolatlanul szélesre tárt egyetemi kapukat okoljuk. Az oktatók jelentős része ezzel mintegy felmentve érzi magát a következmények, például a magas lemorzsolódás, a tanulmányi fegyelem lazulása, a legkisebb energiabefektetésre törekvő szemlélet elterjedése miatt. Ilyen körülmények között a minőséggel kapcsolatos problémákra is kézenfekvő a válasz.

Természetesen lehet vitatkozni a felsőoktatás tömegoktatássá válásának szükséges mértékéről – főleg a képzési szerkezet helyes arányairól, a munkaerő-piaci igényekkel való összhangjáról, de abban valószínűleg konszenzust találunk, hogy a rendszerváltozás előtti továbbtanulási arány tarthatatlanul alacsony volt. A gazdaság átalakulása és fejlődésének perspektívái a munkavállalók képzettségi szintjének folyamatos emelkedését igénylik. Ez elsősorban a felsőfokú végzettségűek részarányának növekedését jelenti.

Több hallgató jó minőségű, hatékony, ugyanakkor gazdaságos körülmények között történő képzése tehát a feladat, amivel a felsőoktatásnak szembe kell néznie, és a felmerülő kérdésekre megfelelő választ kell adnia.

A nagyobb tömeg lazítja a korábban szoros oktató-hallgató kapcsolatot. A gazdaságosság oltárán áldozatul esnek a kicsoportos, nagy oktatói figyelemráfordítást igénylő, drága foglalkozások. Nagyobb hangsúlyt kap az együtt oktathatóság.

a hallgatói szociális juttatás. Ugyanakkor azt is tény, hogy ösztöndíj nélkül, támogatás nélkül a magyar hallgatók nagy része nem tudná folytatni a tanulmányait, sőt nem is kerülne be a felsőoktatásba.

Most a kulcskérdés az – és ez a világon mindenütt fontos –, hogy mennyi egyéb saját bevételt tudunk behozni a rendszerbe. A felsőoktatás és kutatás minősége ennek a függvénye. A mostani népszavazás után a tandíj helyett más módszereket kell találni. Ezt a problémát a németek nagyon jól megoldották. A szövetségi kormány és a tartományi kormány támogatása mellett van a harmadik eszköz, a németek úgy mondják, hogy dritel, amelyik összegszerűen nagyon sok esetben jóval több, mint az előző kettő együtt. Az én partnertanszékeimen

Németországban az ott foglalkoztatottak kétharmada vagy fele – attól függően, hogy mennyire ügyes a tanszékvezető – a harmadik forrással foglalkoztatott. Hozzá kell tenni természetesen azt is, hogy az ő adórendszerükből fakadónan a vállalatoknak érdemes az egyetemi oktatást támogatni.

Nálunk is voltak erre bizonytalan kísérletek, nagyon sokat jelentenek az innovációs járulék révén elérhető források, a szakképzési alap, amit most elvontak az egyetemektől. Ez a két forrás legalább annyit tesz ki, mint a felsőoktatás teljes büdzséjének a fele. További lehetőség lenne a felnőttképzés, azonban ez jelenleg nálunk különböző becslések szerint 4-5 ezer cég üzlete. Az egyetemek nem vagy nagyon nehezen jutnak hozzá a felnőttképzési forrásokhoz.

A felnőttképzés 100 milliárdos üzlet, ez ezen a területen vállalkozók pedig ügyesebbek, mint az egyetemek.

A tömegoktatás és az elitoktatás viszonya ugyanakkor rendkívül súlyos kérdés. Felvettük a 400 ezer hallgatót az egyetemekre, főiskolákra, és valamiért azt gondoljuk, hogy ezeknek a diákoknak mind diplomát kellene adni. Azokban az országokban, ahonnan ezt a mintát vettük, az egyetemi főiskolai hallgatók túlnyomó része ún. community college-ba jár. Érdemes megnézni az amerikai college-ok honlapjait: ott képzik a tetőfedőt, a bádogost, a vízvezeték-szerelőt, a szakácsot, a pincért – ezt valamikor a társadalmi kohézió növelésére találták ki, hogy főiskolai képzettséget szerezhessenek az alsóbb rétegek is. Úgy gondolom, hogy külön kéne

Az általános demokratizálódás az egyetemek életében is új léghő kialakulásához vezetett. A foglalkozások kötelező jellege megszűnőben van, helyette a követelmények teljesítése került a középpontban. Az átmenet azonban szintén komoly feszültségekkel terhes. A hallgatók egy jelentős része nem az egyéni tanulási utak kialakításának lehetőségét látja a rugalmasabb rendszerben, hanem a követelmények minimális energiaráfordítással történő teljesítésére törekszik – többnyire sikertelenül. Valljuk be, az oktatók is nehezen találják helyüket és szerepüket egy olyan rendszerben, amelyben a hallgatói közösség motivációja, tanuláshoz való viszonya, értékrendje gyökeres átalakuláson megy át.

A magyar felsőoktatás értékes tradíciói az elitoktatás körülményei között alakultak ki. Paradigmaváltás nélkül lehetetlen megoldást találni a felhalmozódott és fokozódó feszültségek enyhítésére. A méglyolyszerű sikeres oktatói pályafutás tapasztalatai is elvéreznek a napi küzdelemben. Önkritikusan át kell vizsgálni mindazt, ami korábban eredményesnek bizonyult. Nem szabad abba a hibába esnünk, hogy a kialakult helyzet kapcsán csak máshol keressük az okokat. A középiskolában, az oktatáspolitikában, a finanszírozásban és még sorolhatnánk. A sokszor példának hozott országokban az intézmények hallgatóinak száma néha nagyságrenddel nagyobb, mint nálunk, a tömegoktatás tehát ott sem ismeretlen. (Csak zárójelben: a hazai felsőoktatási intézmények harmadának kevesebb mint 500 hallgatója van!) Bizonyára ehhez alkalmazkodtak az oktatás módszerei. Ennek tanulmányozása legalább olyan fontos lenne, mint például az ottani esetleg jobb anyagi feltételeket érvként használni.

Nem könnyű feladat megtalálni a minőséghez vezető utat az ismert körülmények között. Ez jelentős erőfeszítést igényel az egyetemek menedzsmentjétől és az oktatóktól egyaránt.

választani a tömegoktatást és az elitoktatást. Az elitoktatás most pillanatnyilag a PhD-képzésben működik. A kilencvenes évek elejéhez képest csökkent az oktatók száma, ezzel szemben pedig itt van egy hatalmasra felduzzadt hallgatói tömeg.

Hiába teszi ki a lelkét az oktató, nem tud egyenként foglalkozni a hallgatókkal.

Mivel a közpénzekből nem fogunk 1 százaléknál többet kapni, a kérdés az, tudunk-e külső forrásokat bevonni. A minőség alapvetően ezen

műlik, hacsak nem teszünk úgy, mint Finnország, ahol a mindenkori kormányzatok a kutatásba és a felsőoktatásba nagyobb erőforrásokat investálnak be, hogy egy fejlett gazdaságot hozzanak létre és tartsanak fenn.

Külső források bevonása

MÉSZÁROS TAMÁS: Az lehet, hogy a miskolciak német partnertanszékei külső pénzekből dolgoznak, de a mi tanszékeink általában nem. Külső források vannak, de nem abból dolgoznak, mindenki közalkalmazott. Úgy érzem, hogy a jelenlegi szabályozók kizárják a hatékony forrásbevonást: 100 forintból harminchatot lehet a kutatónak nyújtani, a

többet elviszi a járulék és az adó, amelyek a jutalomkénti kifizetésekre rárakódnak. Egy kft.-vel ez soha nem lesz kompetitív. A gyakorlat szerint egy egyetemen mindenki közalkalmazott, és a „külső forrás” lényegében kiegészítő fizetés.

PATKÓ GYULA: A mostani törvénykezés szerint, ha néhány évig foglalkoztatjuk külső forrásból, fel kell vennünk

az oktatót közalkalmazottnak. Elküldeni meg nem lehet, mert nem tud neki az egyetem végkielégítést adni. Ezen a szabályozáson kéne változtatni.

KRISTÓF JÁNOS: Az elmúlt egy-két hónapban voltak tárgyalásaink különböző cégekkel kutatás-fejlesztési együttműködési projektek vonatkozásában, melyeket az EU is

DR. LÁCZAY MAGDOLNA, KARI FŐIGAZGATÓ, TANSZÉKVEZETŐ, FŐISKOLAI TANÁR – NYÍREGYHÁZI FŐISKOLA GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR

A magyar felsőoktatás reformfolyamatának jövőjéről (Gondolatok a kerekasztal-beszélgetéshez)

A magyar felsőoktatásban zajló folyamatok megítéléséhez érdemes lenne vissza- és körülnézni, hogy lássuk, melyek azok az értékek, eredmények, gondok, amelyekről ma sokan és főleg sokféleképp vélekednek. Az elmúlt két évtized folyamatos oktatási reformok közepette telt, amelyeknek tagadhatatlan eredménye az infrastrukturális fejlesztés; ehhez csak az előző századforduló boldog békeidőként emlegetett felsőoktatási beruházásai hasonlíthatók. Az akkori oktatási reform mögött is volt legalább két évtized, amely az oktatás teljes vertikumát érintette, és amely úgy volt hazai, hogy az európai egyetemeken néhány szakterületen oktató-kutató tanárok révén a magyar gazdaság új iparágainak adott szakembereket. Ez a lendület azonban majd háromgenerációnyi időre megtört, és az értelmiségi lét, a tudomány művelése legalábbis politikailag gyanús, ellenőrizendő tevékenységnek számított, ami az intézményrendszer finanszírozásában is megmutatkozott.

Mára a tudásalapú társadalom igényével kell szembesülnie az oktatás szervezőinek, akik természetesen nemcsak az intézmények vezetői, hanem a társadalmi és a gazdasági alrendszerek érdekeltjei és érintettjei is. Úgy vélem, Magyarországon nehéz megmondani, hogy kik azok, akik ezt a feladatot vállalni tudják.

A tartalmi, szervezeti reformfolyamat nagy eredménye a bolognai rendszerű képzésre való áttérés, annak minden hibája és ellentmondása ellenére. Az Európai Felsőoktatási Térséghez való tartozásunk elemi érdekünk, mint ahogy az volt a latin műveltség évszázadaiban is. Csakhogy ma már Európa is versenyre kényszerül, ahogy azt 2007-ben Londonban meg is fogalmazták az érintett országok rektorai, miniszterei. A globális kihívás olyan versenyhelyzetet teremtett, amelyben az

támogat. Az a baj, hogy bár a kis- és középvállalkozó jönne és „betenne” a pénzt, de olyan önrészt kellene fizetnie, amit ő már nem tud megtenni, még a nagyobb cégek is kihátráltak. Emellett jelen pillanatban az alapoktatást senki nem finanszírozza.

F.M.: Kiért folyik a verseny az egyetemek között?

PATKÓ GYULA: Elsősorban a hallgatóért, mert a hallgató hozza a normatívát. Miért vesz fel mondjuk a Miskolci Egyetem filozófust vagy szociológust? Ha nem vesszük fel, miből fizetjük ki a villany-számlát? **Mindenkit felvesszünk oda, ahová menni akar, hogy finanszírozni tudjuk a működésünket. Ha nincs hallgató, akkor az oktatókat el kell küldeni.**

F.M.: A kutatással is lehet finanszírozáshoz jutni, ez az oktatók és a hallgatók számára is vonzóerőt jelenthet. Valóban csak a hallgatóért megy a verseny, vagy elképzelhető-e – mondjuk tízéves távlatban – hogy egy intézmény a jól képzett oktatóért versenyez a többi intézménnyel?

PATKÓ GYULA: Én nem vehetek fel projektekre embert, mert ha ott van ideiglenesen három vagy valahány évig, akkor utána köteles vagyok közalkalmazottként tovább alkalmazni. És onnantól nem tudom elküldeni. Nincs fedezetünk a végkielégítésre. A finanszírozási rendszerünk olyan, hogy nem tudok embert alkalmazni egy projektekre, ahogy a német már harminc éve így alkalmazza. Nem is tudják a kollégák, hogy ki van állami finanszírozáson.

F.M.: Néha az oktatókért is kell küzdeni, a szak akkreditálása, illetve az oktatás minősége miatt.

PATKÓ GYULA: Pécsen elkezdtek elküldeni a professzorokat, mert az egyetem fiatalítani akar. A főiskolák meg vadásszák az elküldött professzorokat, mert főiskolai tanárnak kinevezhetik 65–74 éves kora között.

KRISTÓF JÁNOS: Attól várok áttörést, hogy a multinacionális cégek a kutatási potenciáljuk kiépítéséhez használják fel a hazai szellemi kapacitást. Ez ma még nem jellemző Magyarországon. Például nagyon tehetséges, nagyon jó gyógyszeripari szakemberek ígéretes kutatási témában megcsinálják a PhD-jukat, és termékmenedzserek lesznek. Egyszerűen elkésztik, hogy még ez a szellemi potenciál sem hasznosul.

európai felsőoktatás csak úgy őrizheti meg eddigi vezető helyét, ha megfelelő módon reagál legalább négy világméretű versenykihívásra.

Ezek a mobilitás, az átjárhatóság, a foglalkoztathatóság és a minőség. Úgy vélem, az ezen területeken felmerülő kérdésekre kell keresnünk olyan hazai válaszokat, amelyek a reformfolyamatok sikerét segíthetik. A minőség fogalmát is az európai trendek szerint kell meghatároznunk, ha a versenyképességet a munkaerőpiacon, az innovatív kutatóműhelyekben nemzetközi összehasonlításban akarjuk értelmezni.

Az intézmények belső bajai, gondjai mögött valójában az ezekkel kapcsolatos kérdések, feladatok húzódnak meg, de a tünetek a jelentkezők létszámának csökkenését, a finanszírozás forrásainak szűkös voltát is mutatják. Ezek valós problémák, amiknek a megoldása újabb reformokat kívánának.

A finanszírozásról már sokszor volt vita, és a legtöbb intézményvezető a működés feltételének tartotta a hallgatói létszám emelését. Én ezt ma sem gondolom rossznak, de a bolognai rendszerű képzést legalább három vagy több ciklusúként kellene értelmezni. A post secondary vagy a vitában már elhangzott community college külföldön a felsőfokú szakképzés bevált formája. Nálunk a felsőfokú szakképzési szakok helyzete nem igazán rendeződött, talán azért, mert több tagozaton, iskolarendszerben vagy azon kívül is megszerezhető a képzettség, és a szakképzési rendszer elágazásait még nem sikerült hatékonyan megoldani. Ugyancsak idegen még a hazai gyakorlattól az élethosszig tartó tanulásnak a felsőoktatási intézményekhez kötése, ami a BA és a BsC alapszakok számára létfontosságú lehet, hiszen ezeket nevezhetnénk – ha a hazai szakmai közvélemény elfogadná – professzionális mesterszakoknak. Így sikerülhet a differenciált, magas színvonalú, az egyes szakterületekre specializálódó képzésekkel jól reagálni a munkaerő-piaci igényekre, és a vállalati képzéseket a felsőoktatásba integrálni. Ráadásul a vállalati tőke igénybe vehető a felsőoktatási intézmény tudásszolgáltatását, mivel

Mérnökképzés

F. M.: Miért akar kevesebb fiatal mérnöknek tanulni?

KRISTÓF JÁNOS: Nyilván azért, mert ennek a szakmának a presztízse, ugyanúgy, mint a szakmunkásé, nincs helyreállítva. Nyilván azért, mert nincsen lényeges különbség mondjuk egy jogász és egy mérnök fizetése között, annak ellenére, hogy a mérnöki diploma megszerzése nehezebb, és egyáltalán: ez a terület leértékelődött. Már a gimnáziumban.

PATKÓ GYULA: Egyrészt a **piac nem fejt ki szabályozó szerepét a felsőoktatásban, mert csak hosszú évek múltán derül ki, hogy egy adott képzés milyen színvonalú,** illetve hogy mennyire piacképes az adott szak. Másrészt a mérnöki szakma nem népszerű. Mert már középiskolában úgy

nevelik a gyerekeket, hogy kevesebb a fizikaóra, nem tanulnak természettudományt. Borzasztó alacsony a természettudományos képzettség. Egészen egyszerűen a természettől távol vittük a gyerekeket, távol viszi őket a számítógép, a tévé, a videó – nincs természettudományos műveltségük, és félnek elmenni mérnöknek. Beszélgettünk középiskolás gyerekekkel, és félnek, mert fizikát, kémiát, matematikát kell tudni. A miskolci műszaki dékánok már az általános iskolákba mennek mérnököt toborozni: „Gyerekek, szép a mérnöki pálya, tanuljatok, gyertek el szakkörre hozzánk!” Behozzuk a gyereket, hogy nézze meg, milyen egy szakító kísérlet vagy milyen egy forgácsolási kísérlet, hogy

lássa. Különben nem látja, a jelenlegi média elzárja a természettől a gyerekeket, ezért nincs is érdeklődés. És amikor felmerül a kérdés, hogy hová menjen továbbtanulni... azt szereti, amihez közel került, a történelmet, az irodalmat, kicsit a nyelveket: egyértelmű, hogy jogász vagy bölcsész szeretne lenni.

MÉSZÁROS TAMÁS: Megtévesztő lehet a jelenlegi helyzetet általánosítani. A hetvenes években az Egyesült Államokban üzleti tanulmányokra a diákok több mint 50 százaléka járt. Aztán visszaesett ez a szám, mert nem tudtak elhelyezkedni. A piaci szabályozás tehát működik. Azt el kell ugyanakkor ismerni, hogy csak nagyon nagy ráfordítással áll helyre a rend, de a büntetés is szabályozás. Apám

a gyakorlatorientáltság eleve célja a képzéseknek. Ezzel nemcsak finanszírozási, hanem elágazási lehetőségek adódnak, ami teret nyithat az alapkutatásokhoz vonzódók számára az elitképzés, a mesterszakok és a doktori programok felé. Az eddigi vitákban az általam említettek nem nagyon kaptak teret, mintha nem illenének bele a magyar hagyományokba. Azt hiszem, ez elsősorban a klasszikus kutatóegyetemeket érinti, ahol a magyar alapkutatásokban érintett professzori kar véleménye a mérvadó. Azok a főiskolák, akik korábban is a szélesebb piaci igényeket érzékelték, már tapasztalják, hogy a hallgatók egy része inkább két, egymást kiegészítő alapszakot választ, például jogász–közgazdász, bölcsész–igazgatás-szervező, andragógus–sportszervező stb.

A megválaszolandó kérdések sorába tartozik, hogy hol, mit és hogyan oktassunk. Ezt a szakmai vitát talán meg sem merjük nyitni, mert szinte végeláthatatlan lenne. Bár a legutóbbi akkreditációk során már szóba kerültek ezek a kérdések, de a mesterszakok esetében, a felsőfokú szakképzések finanszírozásáról és képzési követelményrendszerének kidolgozásáról még mindig folyik a vita. Természetesen szükség van erre, mert magam is úgy gondolom, hogy nem szabad tükörfordításként értelmezni egyetlen ország oktatási rendszerét sem, de vannak és kellene kapcsolódási pontok, ami alapján a kiadott diplomákat kölcsönösen el lehet fogadni.

Látszólag mellékes kérdés, hogy miből tanítsunk. A képzési követelmények harmonizálása és a tankönyvek egyetemessége mellett a magyar szakemberek egyéni kutatásai, a hazai jogszabályok és a társadalmi, gazdasági adottságok érzékelte tenné igazán hasznossá a képzésünket. A hazai tankönyvírást a felsőoktatás problémáinak teljessége terheli.

mérnök volt, és egy mérnökre tényleg felnézett akkor mindenki. Én nem tudnám megmagyarázni, hogy ma miért nem akarnak a fiatalok mérnöknek tanulni, de valószínűleg a kérdéshez tartozik, hogy egy mérnök világát a gyermek nem látja, egy bankár világát viszont igen. Egészen torz kép alakulhat ki, minden második sarkon bankok vannak, és egy középiskolás nyilván gondolhatja, hogy neki az a legjobb üzlet, ha ebbe az irányba megy.

PATKÓ GYULA: A Bosch vezérigazgatója panaszkodott, hogy mikor jött a mérnökhallgató, megkérdezték tőle, mit szeretne a gyárban csinálni: „Menedzser szeretnék lenni.” – „És miért?” – „Hát mert jó a fizetés, van szolgálati kocsi, és keveset kell dolgozni.”

MÉSZÁROS TAMÁS: Ebből a szempontból én azt hiszem, hogy a probléma felismerése

meg történt, és annál, hogy nagyobb államilag finanszírozott létszámkereteket kapnak ezek a szakmák, többet jelen pillanatban az állam sem nagyon tudna tenni. Tényleg ki kell még találni, az általános iskolától kezdve ki kell szenvednünk ezt az időszakot, hogy népszerűsítsük ezt a területet, mert a mi jövőnk is azon múlik, hogy a mérnöki világot mennyire tudjuk olyan szintre emelni, amilyen szinten volt valamikor. És a kérdés nyitja nem az, hogy butábbak ma az egyetemisták, hanem olyan alapozást kapnak. Nézzük meg: valamikor a legnehezebb volt bekerülni ezekre a karokra, most meg – a régi rendszer számai alapján – 100 ponttal meg 102-vel simán be lehetett jutni, hogy feltöltsék valamennyire a létszámot.

KRISTÓF JÁNOS: Mondhatnék egy példát a Lulea-i

Egyetemről. Van ott egy úgynevezett „technische haus”, egy technikai ház, mindenféle korlátozott funkciójú, de működő géppel (például emelődaruval). Jönnek az általános iskolások, beülnek, nézegetik, szórakoznak vele, és látom, hogy élvezik. Van egy Volvo gépkocsi keresztbe vágva, és lehet látni, hogyan működik. Látja a gyerek, meg tudja fogni. És ez az, ami nálunk az orientáció, motiváció szempontjából hiányzik, pedig fontos volna: a manuális és a vizualitás. Mert a gyerek szeret bütykölni, és ha már középiskolában vagy általános iskolában lehetőséget kap rá, hogy fizikailag is kapcsolatba kerüljön a szakmával, akkor ez a legjobb módja, hogy megszerettessük vele. De erre sem a tananyag, sem a hozzáállás nincs meg, és persze pénz sincs rá.

A piacosítást elkerülhetetlennek tartom, bár az évenkénti várható forgalom üzleti szempontból nem túl ígéretes, a tankönyvírás vagy -fordítás presztízse pedig kicsi. A szakkönyvkiadás inkább jellemző, ám didaktikailag nem megfelelő, hogy ugyanazt kínáljuk a különböző szintű képzésekhez. Az önálló felkészülésre ebben a formában nem alkalmasak a szakkönyvek, a nagy létszámú évfolyamoknál, a különböző tagozatokon, de még az elitképzésben is fontos lenne az önálló munkára nevelés. Ehhez azonban irányított és támogatott feltételrendszer kellene. Ilyen lenne az internet jobb kihasználása, amelyhez azonban még nem kapcsolódik igazán megbízható módon a szerzői jogvédelmet vagy a piaci érdekeltséget erősítő jogi és infrastrukturális feltételrendszer, a tanári mentalitás sokféleségéről nem is szólva. A felsőoktatásnak éppen ehhez nincs elég pénze. A mecénatúra is szűk, hiszen a magyar gazdaságban nincs elég olyan vállalkozás, amely piaci igényből vagy presztízsből támogatna, ráadásul a felsőoktatás jelenlegi jogszabályi környezetben alig tud innovatív fejlesztésekre pénzhez jutni, így az intézményekre hárul akár pályázati, akár piaci érdekeltség alapján az alaputatások finanszírozása és az oktatás belső, tartalmi fejlesztésének a támogatása. Valószínűleg ezért van az a paradox helyzet, hogy a fejlesztéseket is a hallgatók létszámának növelésével, az állami finanszírozás megtartásával szeretnénk garantálni.

A hallgatói létszám megtartásának igényét nem szabad háttérbe szorítani a rosszul értelmezett gyakorlatorientáltság miatt, hiszen a fejlett országokban élő felsőfokú végzettségűek arányától még mindig messze vagyunk. Már tapasztalható, hogy a befektetők nem feltétlenül az olcsó, inkább a szakmailag felkészített munkaerőt keresik. Inkább a differenciáltság és a hazai fejlesztési adottságokat is figyelembe vevő tartalmi fejlesztések hiányát és szükségességét emelném ki.

Helyzetértékelés

F. M.: Miként lehetne összefoglalni egy SWOT-elemzés logikájával a magyar felsőoktatás erősségeit, gyenge pontjait, lehetőségeit és a fenyegető veszélyeket?

MÉSZÁROS TAMÁS: A magyar felsőoktatásnak vannak kiváló tradíciói, ez mindenképpen az egyik erőssége. Én összességében a humán erőforrást is jónak tartom, ami azonban kevés. Kevés a humán erőforrás erre a sok intézményre, de még mindig jó a professzori és az oktatói kar. És erősségnek tartom a megváltozott infrastruktúrális hátteret.

Gyengeség mindenképpen a szétaprózott rendszer. Ide tartozik **az erőforrás-alapú stratégia, ami alatt azt értem, hogy azt tanítunk, amit tudunk, és nem azt, amit kell.** Mindenáron olyan bologna-

tanterveket fogadtunk el, amit le tudunk tanítani, nem azt, ami kellene a piacnak.

Mindenképpen veszélynek tartom a hallgatói létszám csökkenését, részben a demográfiai trendek miatt, részben azért, mert a diákok el fognak menni külföldre. A legjobb hallgatóink mesterszakra már külföldre akarnak menni. És itt vannak a magánintézmények. A mi területünkön a sok business school nem is a hallgatókat fogja elvinni, mert kis business school lesz ahhoz, de a legjobb oktatókat biztosan elcsábítja.

A lehetőségeknél én azért a külföldi hallgatók idehozatalt is megemlíteném, illetve az EU-pénzek kérdése is ide tartozik. A csökkenő hallgatói trendre pedig úgy kell

reagálnunk, hogy megpróbálunk egy új tantervi és oktatási struktúrában minőségi képzést biztosítani a kevesebb hallgatónak.

PATKÓ GYULA: Egyre több ország jön rá, hogy a potenciális külföldi hallgató érték, ők a mesterképzésben és a PhD-képzésben innovációt jelentenek. Nálunk két másik forrás van: egyfelől azok, akik a szomszédos országokból migrációs céllal akarnak jönni, tehát idejönnek, de nem akarnak visszamenni. Főleg a szomszédos országokhoz közel eső egyetemek érintettek, Pesten, Miskolcon, Nyíregyházán, Debrecenben, Szegeden. Másfelől azokból az országokból is jönnek, ahol például az orvosi szakmában korlátozzák az egyetemisták létszámát.

Ma már egyre többen mondják a hazai tradíciók beépítésének igényét a bolognai rendszerű oktatási struktúrába, amihez most leginkább az uniós források látszanak elérhetőnek, de ez nem biztos, hogy elégséges és időben felhasználható lesz.

A fiatalok egyetemjárása a régmúltban nem járt együtt a ma divatosá váló agyelszívással. Az unió ebből a szempontból igen nagy veszélyt jelent. A magyar felsőoktatás sajnos kénytelen lesz azzal szembenézni, hogy a migráció nemcsak a már meglévő hazai, hanem a nemzetközi munkaerőpiacra csábítja el a végzettjeit. A vidéki iskolák számának csökkentésére ható erős gazdasági, jogszabályi, akkreditációs kényszer – úgy vélem – nagy öngól lesz. Az intézmények között sokkal inkább a hálózatosság, a differenciált kutatási és szintek szerinti képzési megegyezést, kooperációt tartanám célravezetőnek a hazai viszonyok ismeretében. Hogy ez mennyire vágyálom, azt jól mutatja, hogy a közös képzési lehetőségeket csak külföldi partnerintézményekkel engedélyezi a MAB, a hazai intézmények között nem. A piacon azonban ezt a magániskolák ki fogják találni, és a hallgatók legfeljebb honosíttatják a francia, német stb. diplomájukat, vagy még ezt sem fogják kérni a külföldi beruházók. Bárcsak ne lenne igazam, mert az egyik piacra bevezetett márkánkat, a jó oktatási rendszerünk hírnevét teheti tönkrel!

KRISTÓF JÁNOS: Én nem látom reális lehetőségnek hosszú távon a külföldi hallgatók idehozását, már csak azért sem, mivel Kínában, Indiában nagymértékben nő a kutatási potenciál, megpróbálják fejleszteni a saját egyetemeiket, mint ahogy már csinálják is, így hozzánk nem jön el a hallgató.

PATKÓ GYULA: A kínaiak német egyetemet hoztak létre Kínában, megfizetik a német tanárokat, németül tanítanak mindent, mert kell az üzlethez, a kereskedelemhez, és a jutalom az, hogy akik a legjobbak, azok a mesterképzést részben vagy egészben Németországban végezhetik. Mi a nyelvi problémák miatt eleve hátrányban vagyunk.

PATKÓ GYULA: Én a finanszírozást mindenképpen gyengeségnek érzem, a jelenlegi finanszírozási rendszer az, ami nem teszi lehetővé a külső források bevonását.

Az erősségekhez sorolnám, hogy ismerjük a nemzetközi folyamatokat, nyomon követjük a világ változásait, a professzorok, a tanári kar nagy része nyelveket beszél, idegen nyelven olvasó emberek. Azt gondolom, erősségnek nevezhetjük, hogy tudjuk, mi van másutt.

Ha megnézzük a főiskolák honlapján, hogy **mi a stratégiai célkitűzése egy főiskolának, azt látjuk, hogy a legtöbb egyetem szeretne lenni.** Nyilván ez most a divat, hogy

mindenki elitképzést akar csinálni, ami persze lehetetlen. A főiskolák – és az egyetemek egy részének – jövőjét én abban látom, hogy elindulnak a community college-ok irányába. De ehhez még a jelenlegi szabályozók és az érdekviszonyok se megfelelőek. A szakképzés egy másik minisztériumhoz tartozik, ahol az érdekvényesítés erősebb. A kamarák nagyon erősen benne vannak a szakképzésben, nem örülnek annak, hogy az egyetemek, főiskolák ebbe az irányba indultak el, pedig egyfajta magas színvonalú szakképzést az egyetemek, főiskolák a jelenlegi bázison tudnának csinálni.

Felvételi rendszer és regionális hatások

F.M.: A német példából kiindulva, ahol a tartományok is támogatják az egyetemeiket, elképzelhetetlen nálunk, hogy megyei önkormányzatok, régiók fantáziát látnának egy felsőoktatási intézményben, akár a szakképzési alapokon keresztül?

PATKÓ GYULA: Ez már a felvételi kérdéssel függ össze.

Tavaly ilyenkor még az volt a szlogen, hogy majd a hallgató választ egyetemet, és majd a jó egyetemekre mennek a hallgatók, így a rosszak majd tönkremennek, és be lehet őket zárni. Mi készítettünk mélyinterjúkat is a hallgatókkal: miért ide vagy

oda mennek. Ezek alapján úgy látjuk, hogy a hallgató nem egyetemet választ, hanem egyetemi várost. És a hallgatók túlnyomó része először Budapestet választja, mindegy, hogy ott milyen képzést kap. Ez a tapasztalat a mi régióinkban. A diák első

Erősségek	Gyengeségek
Tradíciók Humán erőforrás (oktatók, vezetők) Megújult infrastruktúra	Szétaprózódás Erőforrás alapú tervezés Külső források bevonását gátolja a szabályozás Nyelvi hátrányok a nemzetközi felsőoktatásban Felőttképzésben, szakképzésben kihasználatlan lehetőségek
Lehetőségek	Veszélyek
Külföldi hallgatók bevonása Uniós források Az állami támogatás hallgatóra vetített reálértéke nem csökken	Hallgatói létszám csökkenése A diplomás kibocsátás minőségének mérése Átpolitizáltság

helyen megjelöl egy fővárosi intézményt, második helyen mondjuk miskolci vagy debreceni, attól függ, hogy milyen szakmát tanul.

A jogi kar megkérdezte az első éveseket, hogy miért mentek oda. „Mert Pesten van a multinacionális vállalat központja, mert innen könnyebb kimenni Nyugat-Európába, mint vidékről, itt összeköttetések, kapcsolatrendszer lehet kialakítani.” És szülőket is megkérdeztek, akik azt mondták, hogy inkább kifizül a család, megfizetik a pesti albérletet, de ott nagyobb karrierlehetőség van, mint egy vidéki városban.

KRISTÓF JÁNOS: És nem azért, mert ott jobb a képzés. Mert egyáltalán nem így van.

PATKÓ GYULA: Van, ahol jobb, van, ahol nem. Tudok olyan szakot mondani, ahol garantáltan rosszabb, mint egy vidéki egyetemen. Ez egy komoly feszültség, de én a problémának nem ezt az oldalát akarom most kiemelni – ha már a felvételiről beszélünk –, hanem azt, hogy a vidéki vállalatok vezérigazgatói elégedetlenek: Pestre mentek a diákok, és nincs náluk megfelelő munkaerő. A rektori konferencián elmondtam, hogy amikor elhozták a védőnőképzést Miskolcra Pestre, hiába képezték védőnőt Debrecenben, Nyíregyházán, nem volt, aki beadja a szabin-cseppet a cigányyerekeknek. Persze kitört a botrány, hogy nincs szakember, és Miskolc

kénytelen volt védőnőképzést indítani a nulláról. Vidéken villamosmérnök-hiány van, a borsodi régióban nincs egyetemet végzett villamosmérnök. Aranyért sincs. Legutóbb nálam járt a két miskolci Bosch-gyár vezérigazgatója, hogy segítsék nekik villamosmérnököt találni. Azt mondtam, hogy itt a félév vége, átme gyünk Kassára, és megpróbálunk a Kassán végzett diákok közül magyarul beszélő villamosmérnököt átcsábítani. Mert Pestről nem jön le. Vagy Pesten akar maradni, vagy ki akar menni Nyugat-Európába.

MÉSZÁROS TAMÁS: Én sok-sok mindenben igazat adok természetesen Miskolcnak és a hozzá hasonló városoknak; Budapest vonzereje egyértelmű. Megnézhetjük viszont, hogy a tavalyi felvételi rendszer előtt hová jelentkeztek a diákok. Azt fogjuk látni, hogy **ez a Budapest-hegemónia nem a felvételi rendszer régóta tartó és hosszabb távú tendencia. Csak tavaly ez nagyon kiugrott, mert fel is tudtuk venni, aki oda jelentkezett, korábban nem tehetjük ezt meg, mert a keretszám korlátot szabott.**

Én most a kérdésre válaszolva inkább arról beszélnék, hogy a regionális szerepvállalás lehetséges-e. Szerintem oda fogunk jutni, hogy nemcsak az Országgyűlés alakíthat egyetemet. Hódmezővásárhelyen a Szegedi

Tudományegyetem meg akarja szüntetni a főiskolai karát, mert szerintük nincs jelentkező, ráfizetés, és ott van tőle 40 km-re. Most az önkormányzat a zsebébe nyúl, és megfinanszírozza. De ez lesz szerintem Békéscsabán és máshol is. Oda fogunk jutni, hogy nemcsak állami egyetemek kellenek.

Én mindig azt mondtam, hogy elaprózott a magyar felsőoktatás. Abból a szempontból elaprózott, hogy szétosztjuk ezt az 1 százalékot, ezt a viszonylag keveset, mert nem koncentrálnak eléggé a minőségre. De ha megengedjük, hogy mások is finanszírozzanak, akkor tulajdonképpen áthidalható lesz a probléma. Én magam nem szívesen szüntetnék meg felsőoktatási intézményeket, hiszen ezek azért valamilyen módon kulturális-értelmiségi központok is, van egy értelmiségmegtartó erejük. Ha most egy nagy „kasszát” csinálnánk, akkor tényleg azt lehetne mondani, hogy tizenöt-húsz intézményt simán meg lehet szüntetni, a magyar felsőoktatás észre sem venné, az embereit pedig szét lehet osztani. De akkor mi van azokkal a településekkel, azokkal a régiókkal, akik egyébként szeretnék fejleszteni, szeretnék felzárkózni, mi meg ezt az utolsó lehetőséget is elveszük tőlük?

PATKÓ GYULA: Salgótarjánban most meg fog szünni a képzés. Ez óhatatlanul egyfajta leépüléshez fog vezetni, és én ezt

rettenetesen sajnálom. Ezen nagyon sürgősen változtatni kellene, mert a szakember-elátottság veszélyeztetve van. És azt sem tartom túlságosan jónak, hogy a Pesten tanuló diákok nagy része próbál Nyugat-Európában állást keresni, magyarul a közpénzekből külföldre képezünk.

F.M.: Az említett community college-ot megtalálták vajon a mi vidéki főiskoláink, hogy a regionális munkaerőpiacba beágyazódjanak, az önkormányzatokkal megkeressék a kapcsolatot?

PATKÓ GYULA: Hát a Térségi Integrált Szakképzési Központok (TISZK-ek) ez ellen működnek. **Jelenleg érdeme-sebb a felsőfokú szakképzést középiskolába vinni, mint főiskolára, mert nagyobb a normatíva.** Tehát a felnőttképzés állami finanszírozása azt támogatja, hogy a diák ne menjen a felsőoktatásba. Mi diplomát akarunk adni, ösztönözzenek minket, hogy diplomát adjunk!

KRISTÓF JÁNOS: Ahhoz kapcsolódva, amit a rektor úr mondott: egyetértek azzal, hogy nem kellene elvenni a felsőoktatási intézményeket ezektől a vidéki városoktól, hanem az intézmények számát kellene csökkenteni. Ez nyugaton, Amerikában is így van. Több kampusza van ugyanannak az egyetemnek, ugyanaz a kultúra, ugyanaz a minőségbiztosítás, ugyanaz a szemlélet. Nem az a baj, hogy van itt is meg ott is intézmény, hanem hogy azok

különálló intézmények, egészen más szervezeti kultúrával, szemlélettel, és ez abszolút a minőség rovására megy. Úgy látom, hogy minőség majd a mesterképzésben lesz, és a mesterképzés, legalábbis a mérnöki vonalon, megrendelésre fog működni. Tehát ha egy cégnek kell tíz villamosmérnök, akkor azt a pénzt oda fogja adni. Igen, ahogy a Bosch is odatette.

F.M.: Volt már erről szó a mérnök-képzés kapcsán is; a tömegképzés adottságai, a csökkenő hallgatói létszám, a felvételi változásai mennyire adtak esélyt a felsőoktatásnak vagy mennyire jelentettek veszélyt. Milyen további változtatások várhatóak, milyen további verseny az intézmények, a szakmák között?

PATKÓ GYULA: A jelenlegi felvételi rendszer a vidéki intézményeknek nem jó, leszámítva néhány nagyobb egyetemet, például Debrecen-t, Szegedet. Ez a rendszer elsősorban a fővárosi intézményeknek kedvez. Nagyon komoly veszélyt látok a vidéki szakember-ellátottság jövőjét illetően. Most, amíg a pesti intézmények nincsenek dugig feltöltve, addig vidékre nem jut hallgató. Ez a jelenlegi felvételi rendszer.

Aki Pestre jött, itt alakul ki a baráti köre, itt keres munkát először. Még a kilencvenes évek elején volt egy szociológiai felmérés, hogy hol keresnek először munkát az egyetem, főiskolát végzettek. Az volt, hogy a más régióba

került diákok 20 százaléka megy vissza a szülőföldjére. A tavalyi adat szerint – ez nem hivatalos – csak 10 százalék jött vissza Borsodba.

KRISTÓF JÁNOS: Tavalyi adat, hogy a dunántúli felsőoktatási intézményekben végzettek 13 százaléka nem a Dunántúlon helyezkedik el, tehát még innen is van egy elszívás. És ez elsősorban Pest hatása.

PATKÓ GYULA: Pest több munkalehetőséget kínál, magasabb az életszínvonal, a bérek is magasabbak, és nagyon könnyű váltani. Ha nem tesz az egyik cég, akkor megpróbálom a másiknál. Tehát nagyobb a munkaerő-kínálat Pesten. Itt vannak az üzemek, a gyárak, és ami nagyon vonzó, hogy itt van a központ. Ha egy kezdő szakember bekerül egy multi központjába, például a Bosch-központba, akkor nagyobb eséllyel helyezik le főnöknek Miskolcra, mint hogy Miskolcra helyezik valahová, Pestre vagy Stuttgartba.

A felvételi rendszer igazán sok mindent már nem befolyásol, gyakorlatilag aki akar, az most mehet egyetemre. Az a gond, hogy kevés a diák, és ez nagyon sok kompromisszumra kényszerít. Az is a veszélyek közé sorolható, hogy a hallgatói létszám csökkenése nagyon sok kompromisszumra kényszeríti az intézményeket, az intézményvezetőket.

Tanári könyvtár a Kegyes Tanítórendi Főgimnáziumban Temesváron 1911/12